

VELJKO DJORDJEVIĆ

SKOJEVSKA ORGANIZACIJA U BANJOJ LUCI 1928.GODINE

L e g e n d a :

- Sjećanja notirana u Arhivu Bos.krajine u Banjoj Luci 6.marta 1978.godine;
- Tekst notiran u šest istovjetnih primjeraka od kojih po dva kod autora i u Arhivu, a po jedan u Muzeju Bos. krajine u Banjoj Luci i Odboru edicije "Banja Luka u novijoj istoriji";
- Autorizirani primjerci na 7 stranica mašinom kucanog teksta.

SADRŽAJ : Brojnost, sastav i rad banjalučke skojevske organizacije 1928.godine. Organizaciona povezanost sa Pokrajinskim komitetom SKOJ-a u Zagrebu i prisustvo delegata iz Banje Luke na Pokrajinskoj konferenciji. Skojevske grupe u industrijskim preduzećima i Realnoj gimnaziji. Mjesne konferencije SKOJ-a u Banjoj Luci 1928.godine. Razmatranje Otvorenog pisma Kominterne u SKOJ-u.

VELJKO DJORDJEVIĆ

SKOJEVSKA ORGANIZACIJA U BANJOJ LUCI 1928.GODINE

Banjalučka organizacija SKOJ-a brojala je u prvoj polovini 1928.godine oko 10 članova i tri člana MK SKOJ-a. Skojevske grupe (ćelije) bile su na teritorijalnom principu. U drugoj polovini godine formirane su skojevske grupe na industrijskom principu jer su obrazovane u Fabrici duvana i Pilani "Bosna Boa". U MK SKOJ-a bili su osim mene i Idriz Maslo i Abduselim Gvoždžar. Kada sam kooptiran za člana MK KPJ u januaru 1929.godine, dužnost sekretara MK SKOJ-a u Banjoj Luci od mene je preuzeo Idriz Maslo. Razumije se da je imenovanje Idriza Masle za sekretara izvršeno nakon konsultovanja sa Pavom Radanom, sekretarom MK KPJ.

Organizaciono smo bili povezani sa Pokrajinskim komitetom SKOJ-a za Hrvatsku i Slavoniju u Zagrebu, odnosno ulazili u sastav njegove organizacione strukture, na isti način kao što je i banjalučka partijska organizacija bila sastavni dio organizacione strukture PK KPJ u Zagrebu. Sa PK SKOJ-a u Zagrebu održavali smo pismene i usmene veze. Redovno smo podnosili izvještaje o našem političkom radu i organizacionom stanju. Zbog promene adrese veze u Zagrebu, manji zastoje u vezi nastao je početkom proljeća 1928.godine, odnosno u pismenoj vezi preko neke adrese. Naime, konspirativnosti radi, adrese slanja pošte šesće su se mijenjale, mada se tekst pisao na običnom pismu između čijih redova pisan je izvještaj nevidljivom tintom. Imali smo praksu da nakon dobivanja pisma i direktiva i upoznavanja sa sadržinom dobivena pisma spaljujemo. Bila je to mjera opreza ustaljena u praksi političkog rada. Pisma iz Zagreba dolazila su obično na nekompromitovane adrese onih naših drugova i prijatelja koji nisu bili članovi KPJ i SKOJ-a u koje režim nije mogao uopšte da sumnja. Šta više, ni ovi nisu znali kakva su to pisma koja im dolaze iz Zagreba jer je nadjen neki izgovor zašto ta pisma "od našeg pri-

jatelja ili prijateljice" ne dolaze na ličnu adresu.

Neovisno od MK KPJ mi smo dobivali ilegalni skojevski materijal redovno iz mjeseca u mjesec. Taj se materijal plaćao i redovno smo slali novac prema broju dobivenih biltena ili štampe. Znalo se kolika je cijena pojedinih primjeraka i novac smo redovno slali na isti način kao i pisma na adrese koje smo dobivali.

Sjećam se da je neko vrijeme 1928. godine dolazila pošta na studenta Svetka Bilbiju, a potom na adresu moga brata Svete Djordjevića. Neka su pisma stizala na adrese poznanika Abduselama Gvoždžara i Idriza Masle.

MK SKOJ-a održavao je češće sastanke, bilo na slobodnom otvorenom prostoru ili u kućama. Dobivali smo direktive za naš politički rad od PK SKOJ-a, a neke i od MK KPJ. Pošto sam kao sekretar MK SKOJ-a prisustvovao sjednicama MK KPJ, neke direktive prenosile su se i ovom linijom jer je trebalo da u pojedinim akcijama zajednički djeluju i KPJ i SKOJ, a tih je aktivnosti u 1928. godini bilo u većem obimu, naročito od proljeća pa na dalje. O svim pitanjima akcionog djelovanja utvrđivali smo stavove na sastancima MK SKOJ-a, a potom se prilazilo njihovom sprovođenju putem skojevskih grupa. U MK SKOJ-a davali smo zaduženja ko će ići na pojedine sastanke skojevskih grupa. Na ovim sastancima prenosio se zadatak i tu se razmatralo kako će se on realizirati: rasturanje letaka, rad sa grupama simpatizera itd.

Medju članovima SKOJ-a u Realnoj gimnaziji najaktivniji su bili Vilko Vinterhalter i Edo Kunštek. Iz njihove generacije bio je član SKOJ-a i Berko Supek, ali se on udaljio iz komunističkog pokreta poslije maturiranja i odlaska na neku vojnu školu. Edo Kunštek bio je povezan sa stolarom Alojzom Petekom, koji je radio u stolariji njegovog oca Antona. Znam da je Alojz Petek bio član SKOJ-a, ali se ne sjećam da li je tada primljen i za člana KPJ. Najvjerovatnije je i bio, ali se poslije odlaska Ede Kunšteka u Beč pasivizirao, a to je bila 1931. godina, dok se još osjećalo snažno dejstvo šestojanuarske diktature. U svakom slučaju, ostao je i dalje naš pouzdanik.

Vilko Vinterhalter bio je na čelu grupe skojevaca medju srednjoškolcima. On je bio najaktivniji medju njima. Te je godine i maturirao, ali je i dalje imao zaduženje da politički radi medju srednjoškolcima.

Članovi SKOJ-a u to vrijeme bili su Fahrudin Džin i Abduselam-Šandor Blekić, a i Ferid Hasanbašić. Fahrudin Džin i Šandor Blekić bili su tada veoma aktivni u političkom smislu. Mislim da su obojica zbog političke aktivnosti krajem 1928. godine bili uhapšeni. Poslije izslaska iz zatvora 1929. godine Fahrudin Džin se pasivizirao u političkom radu, dok je Šandor nastavio politički rad i dalje. Godine 1927-1928. Šandor je povremeno na kraće vrijeme odlazio iz Banje Luke, a 1929. godine nešto je duže odsustvovao. Vjerovatno se tada sklonio iz grada jer je poslije hapšenja poluciji bio veoma sumnjiv. Međutim, od 1930. godine Šandor stalno boravi u Banjoj Luci. Šandor i Abduselam Gvoždžar bili su prijatelji jer se Šandorova sestra Mubera, inače srednjoškolka, zabavljala sa Abduselamom Gvoždžarom, za koga se ubrzo i udala.

Koliko se sjećam, u 1928. godini održali smo dvije konferencije SKOJ-a. Jedna konferencija održana je u kući Ferida Hasanbašića vezana za razmatranje Otvorenog pisma Kominterne. Konferencija je osudila lijevu i desnu frakciju u partijskim vrhovima konstatujući da frakcionaštvo razbija jedinstvo političkog rada sa posljedicama i u Partiji i u sindikatu. Prethodno smo detaljno razradjivali Otvoreno pismo IK KI na sastanku MK SKOJ-a, a potom dostavili na razradu skojevskim grupama uz prisutvo ^{jednog člana} MK SKOJ-a. Tek nakon toga održana je Mjesna konferencija koja je u svijetlu Otvorenog pisma trebalo da odredi dalje zadatke političkog rada u Banjoj Luci. Konstatovano je da treba angažovanije ići u radničke industrijske sredine i tamo među radnicima omasovljivati SKOJ. I ova Mjesna konferencija Skoja i Mjesna partijska konferencija zauzele su stav da se posveti veća pažnja radu u sindikatu.

U Banjoj Luci je tada djelovao sindikat URSS-a, a i Nezavisni sindikati. Dobro se sjećam da sam po nalogu Akifa Šeremeta išao u Zagreb kod predsjednika organizacije sindikata kožarskih radnika u vezi rada Nezavisnih sindikata u Banjoj Luci. Dobro se sjećam da se radilo o Nezavisnim sindikatima, a ne o sindikatu URSS-a. Akif Šeremet je sa Pavom Radanom tada veoma angažovano radio oko pitanja djelovanja sindikata, naročito među industrijskim radnicima Fabrike duvana, Pilane Bosna-Boa i rudarima Lauša.

Po nekom partijskom zadatku u to je vrijeme u Banju Luku dolazio i dr Branko Bujić. Nije mi poznato gdje je tada radio, ali se dobro sjećam da je u par navrata dolazio. Tada je uže kontaktirao sa Asimom Alihodžićem, a u toku ljeta i sa Veselinom Maslešom. Dr Branko Bujić dolazio je i ranije dok se Akif Šeremet bio profesor u Banjoj Luci, mada je i poslije premještaja Šeremet provodio školsko ferije u Banjoj Luci jer je tu sagradio kuću i boravila porodica.

Akif Šeremet je po odlasku iz Banje Luke ostao i dalje vezan za njen rad u toku dolaska za vrijeme školskih ferija. U toku ljeta doveo je u Banju Luku Djordja Mažurana i njegovog brata i upoznao me s njima. Dobio sam zadatak da ih upoznam sa našim političkim radom u redovima radničke i srednjoškolske omladine. Drug Mažuran biće moja veza u Zagrebu kad sam ~~početkom ljeta~~ ^{sredinom ljeta} 1928. godine došao u Zagreb na Pokrajinsku konferenciju SKOJ-a. On me je povezao sa drugovima u Zagrebu.

Na Pokrajinskoj konferenciji SKOJ-a za Hrvatsku i Slavoniju, održanoj krajem jula ili početkom avgusta 1928. godine, posebna pažnja posvećena je političkoj situaciji u zemlji i terorizmu režima. Ocjenjen je postupak režima u Parlamentu kao nagovještaj daljeg terora, čije su samo pojedinačne manifestacije postupak prema demonstrantima u Beogradu i Zagrebu, popraćen ubistvima omladinaca, kao i pucnji Puniše Račića u Narodnoj skupštini.

S ovim u vezi želio bih napomenuti da smo mi u Banjoj Luci odmah poslije atentata na Stjepana Radića, Djuru Basaričeka i druge održali sastanke i MK KPJ i MK SKOJ-a. Bili smo jednoglasni u ocjeni da će ovaj postupak još više zaoštriti političku situaciju u zemlji. Na sastanku MK KPJ data je ocjena da su tu u svakom slučaju umješani prsti klike oko kralja Aleksandra, kome je ovo trebalo da služi kao povod za rasčišćavanje sa opozicijom. Donesen je zaključak da se sa ovakvom ocjenom ide u partijske ćelije, a i da MK SKOJ-a sa skojevskim grupama na dnevnom redu ima ovo pitanje. Donesen je i zaključak da se sa ovakvim partijskim stavom upozna i rukovodstvo HSS u Banjoj Luci, odnosno dr Filip Čondrić. Mislim da je za ovaj kontakt bio zadužen Asim Alihodžić.

Na narednom sastanku MK KPJ podnesen je izvještaj

o ovom kontaktu sa mjesnim rukovodstvom HSS. Po istoj liniji ja sam dobio zaduženje za razgovore sa Božidarom Jovićem. Mi još nismo dobili zvaničan stav PK KPJ iz Zagreba, ali smo ocjenili da će Partija osuditi atentat u Parlamentu jer su svima stvari bile jasne ukoliko se čak i okvirno bavio politikom.

Mi smo i ranije održavali kontakte sa mjesnim rukovodstvom HSS. Međutim, oni su uvijek odbijali saradnju po svim ozbiljnijim i značajnijim pitanjima. Jedino smo zajednički nastupali na nekim manjim manifestacijama. Naši su članovi Partije i Skoja išli na skupove HSS, dobivali smo na korišćenje prostorije Hrvatskog društva "Nada" za radničke priredbe, dogovarali smo se po nekim sindikalnim pitanjima u pogledu organizovanja tarifnih akcija itd. Međutim, oni nisu bili za neke zajedničke manifestacije političke prirode. Prema takvim akcijama dr Filip Čondrić bio je inače rezervisan, mada je inače bio pogodna ličnost za saradnju. Partijska organizacija bila je spremna da organizira demonstracije zbog atentata u Parlamentu, ali organizacija HSS nije na tako nešto, kao i ranije i kasnije u mnogo primjera, uopšte nije bila raspoložena.

Na ovoj Pokrajinskoj konferenciji SKOJ-a u Zagrebu ocjenjena je politička situacija u zemlji kao revolucionarna, što je nalagalo još veću političku aktivnost uopšte, a naročito u redovima radničke klase, posebno u industrijskim preduzećima. S obzirom na teror režima prema radničkoj klasi, posebno je bilo razmatrano pitanje aktivnijeg rada u Crvenoj pomoći, odnosno prikupljanje novčanih sredstava za žrtve reakcije. U svojoj diskusiji na Pokrajinskoj konferenciji govorio sam o našem radu u prikupljanju pomoći žrtvama reakcije, gdje smo se i mi angažovali kao skojevska organizacija. Međutim, tada još nismo još imali posebnu organizaciju Crvene pomoći, koja bi kao organizacija uključivala one koji nisu bili članovi Partije i SKOJ-a, naročito simpatizere. Takvih simpatizera i aktivista imali smo mnogo, a i mnoge iz građanskih sredina koji su uvijek bili voljni da daju određenu novčanu pomoć. Prema tome, postojali su uslovi da mi i u Banjoj Luci obrazujemo posebnu organizaciju Crvene pomoći.

Premda do jeseni 1928.godine nije bilo hapšenja u Banjoj Luci, mi smo ubirali pomoć za žrtve reakcije. Osim toga, slali smo i pakete na adrese uhapšenika u kaznionicama. Te adrese smo dobivali iz Zagreba.

Po povratku sa Pokrajinske konferencije SKOJ-a u Zagrebu podnio sam izvještaj na sastanku MK SKOJ-a. Sastanak smo održali na slobodnom prostoru iznad Lauša. Razmatrali smo problematiku koja je bila i na Pokrajinskoj konferenciji. Donijeli smo zaključak da se sa ovim pitanjima upoznaju sve skojevske grupe. Naš je prijedlog kao MK SKOJ-a bio da se pojača politički rad, naročito u radničkim sredinama i da se ide na prijem novih članova.

Sastanak MK SKOJ-a održali smo par dana poslije mog dolaska iz Zagreba. Prije ovog sastanka obavještio sam Pavu Radana o tematici i donesenoj rezoluciji Pokrajinske konferencije, sutra dan po mom dolasku. Kada sam mu iznio procjenu političke situacije koju sam čuo iz izvještaja na Konferenciji, primjetio sam da je Pavi Radanu procjena političke situacije dobro poznata, više nego što sam očekivao, čak i sa više detalja koji meni nisu bili poznati. Zaključio sam da je do tih informacija došao partijskom linijom, ne linijom dobivenih ilegalnih materijala, nego neposrednijim kontaktima. Znam, naime, da je te godine dolazio u Banju Luku neki drug iz Zagreba koga su zvali Stari, ali mi detalji nisu poznati jer je on kontaktirao sa Pavom Radanom.

U ovom razgovoru sa Pavom Radanom prije naše sjednice MK SKOJ-a on mi je predložio da razmotrimo ne samo pitanje aktivnijeg rada u prikupljanju Crvene pomoći, odnosno sredstava za žrtve reakcije, nego i da težište našeg rada usmjerimo na radničke sredine i da u njima idemo na smjelije primanje novih članova u SKOJ.

Posljedice našeg pojačanog političkog rada u redovima omladine u jesen 1928.godine očitovale su se u prijemu novih članova tako da smo imali skojevske grupe (ćelije) u svim banjalučkim industrijskim sredinama: Fabrici duvana, Pilani "Bosna Boa", Rudniku "Lauš" i među kožarcima. Istovremeno je pojačan politički rad i među srednjoškolcima Realne gimnazije. Zapravo sa gimnazijalcima bio je zadužen, koliko se

sjećam, Vilko Vinterhalter.

Skauta

Kao SKOJ imali smo veliki uticaj u organizaciji ~~Skau-~~ u Banjoj Luci. Blagonaklon nam je bio vođa skautske organizacije u Banjoj Luci profesor ing. Milan Janković, po političkim koncepcijama građanski liberal. U njega smo se mogli pouzdati kao naprednog čovjeka. U organizaciji skauta bili su angažovani osim mene, Vilko Vinterhalter, moj brat Sveto i mnogi omladinci napredno politički orijentisani s kojima smo politički radili i u Realnoj gimnaziji i u skautima.

U rukama politički naprednih djaka bilo je i djačko društvo gimnazijalaca "Mladost". Borba oko uprave "Mladosti", koju su stalno pokušavali da nam preotmu desničari kojima je davala podršku uprava škole, bila je oblik političke borbe naprednih djaka Realne gimnazije. U "Mladosti" bio je aktivan prije nas Veselin Masleša, koji je održao brojna zapažena predavanja. On je bio među osnivačima ovog društva, a i njegov predsjednik. Sjećam se da je u nekoliko predavanja koja sam slušao pokazivao veliku erudiciju i da je kao djak srednje škole odskakao po svom znanju i od mnogih studenata. U "Mladosti" je radio i Fadil Maglajlić, ali on nije imao sklonosti za teorijski rad. Fadil Maglajlić davao je prednost praktičnom radu, ali ga je i u tome Veso Masleša nadmašivao jer je na svim stranama bio angažovan, pa čak i u sportu. Djački nogometni klub "Balkan", naprimjer, osnovan je na inicijativu Vese Masleše da bi se linijom nogometa okupljali napredni djaci.

6. mart 1978. godine

Banja Luka

Veljko Djordjević
(Veljko Djordjević)

